

Sinas Chinam: Then and Now

Rabbi Tsvi Selengut

תלמוד בבלי מסכת יומא דף ט עמוד ב

מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים... אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים. רשעים היו, אלא שתלו בטחונם בהקדוש ברוך הוא. .... רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו: ראשונים שנתגלה עונם - נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה ..עונם - לא נתגלה קצם

רש"י מסכת יומא דף ט עמוד ב

שנתגלה עונם - לא היו מכסין פשעיהם.
נתגלה קצם - לפי מלאות לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם (ירמיה כט)
אחרונים לא נתגלה עונם - בני מקדש שני רשעים היו בסתר

מהרש"א חידושי אגדות מסכת יומא דף ט עמוד ב

לא נתגלה עונם כו'. כדלעיל שהיה להם שנאת חנם בלב ולפנים כאילו אוהבים כדאמרינן שאוכלין ושותין זה עם זה כו' ועונם זה קשה יותר מעון שבגלוי כהך דאמרינן דעונש הגנב קשה טפי מעונש גזלן דזה השוה כבוד קונו לכבוד הבריות וזה לא

מרומי שדה מסכת יומא דף ט עמוד ב

אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם. ....ויש לדעת דבאמת היה שפיכות דמים לרוב בבית שני, כמו שכתוב ביוסיפון, ובמס' גיטין דף נ"ז, ובעבו"ז דף ח' ב'. אלא שלא היה שפיכות דמים אלו במחשבת איסור. אלא רק במחשבת מצוה, והיינו שחשבו זה את זה לצדוקי ואפיקורס ומסור שעל פי דין מורידין אותם. ומה גרם לחשוב הכי, רק מסיבת השנאת חנם. ומשו"ה כשראה את חבירו עובר עבירה, לא שפט אותו שהוא עשה רק משום תאוה וכדומה, אלא משום שהוא אפיקורס ורשאי ומצוה להורגו. משא"כ במקדש ראשון היה השפיכות דמים פשוטו כמשמעו לעשות רציחה. ומשו"ה מסיים התנא רשעים היו אלא שתלו בטחונם בהקב"ה כו', וקאי על מקדש ראשון. ולכאורה מאי לדברים אלה כאן. אלא משום דמחלק בין מקדש ראשון למקדש שני בענין שפיכות דמים, דבמקדש שני לא נחשב לחטא אלא השנאת חנם שהביא לידי שפיכות דמים, ובמקדש ראשון חשיב שפיכות דמים משום שבכוונה עברו על איסור רציחה. ויהיה קשה הלא גם במקדש ראשון תלו בטחונם בהקב"ה, אלמא שכיוונו לשם שמים. וע"ז קאמר דלא כן הוא אלא רשעים היו, והרגו זה את זה: ברשעות אלא שתלו בטחונם בהקב"ה

שם. ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם. נראה לפרש שידעו במה שחטאו מחמת רשעות, וע"כ כאשר הגיע עונשם שבו להקב"ה ונתגלה קיצם. משא"כ בבית שני לא נתגלה עונם שלא ידעו מה חטאתם, שהרי באמת היו יראי ה' ועוסקין בתורה אלא שלא כיוונו להאמת, משו"ה לא נתגלה קיצם, שהרי עדיין שנאת חנם גבר בארץ

יערות דבש

אך כ"ז על צערך, אבל על צער חבירו חייב אדם לצער עד מאד בלב ונפש, לא ינח ולא ישקט, להשתתף בצערם ולהוריד כנהל דמעה, וח"ו להעלים עיניו מצרות של ישראל. ובדבר זה אהז"ל שנחרב ביתר שלא היו מצטערין בחורבן ירושלים. ועד היום מחזיקים בטומאה זו ולשנאת חנם, בפיו שלום את רעהו ידבר, ובלבו ישים ארבו, ושמח במפלתו ותקלתו, ואומרים אין פשע, אדרבה לחכם יחשב, ובעל תחבולה הצייד בפיו ופוסח ורוכב על שתי הסעיפים

ושפת חלקות, וא"כ לא נתגלה עדיין עון בית שני, כי הלא להתר יחשב, ולכך בעוה"ר לא נתגלו קצם, ואנו יושבים זמן רב בגולה, כי כל זמן שסיבה המביאה החולי לא תוסר, אי אפשר לרפאות החולה בכל מרקחת וסמים שבעולם.

לפרקים - הרב י"י ויינברג

בשיחה אחת הסב הסבא לדבר על חיוב האכלות בין המצרים וארבעת ימי הצומות. הוא הזכיר את דברי הרמב"ם בטעם האכלות: "כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי-התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים, ומעשי אבותינו שהיו כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטב, שנאמר: והתודו את עונם ואת עון אבותם וגו'" (רמב"ם הלכות תעניות ה, א).

ומה הם המעשים הרעים — שאל הסבא ז"ל — שגרמו להם ולנו אותן הצרות? והוא ענה, דבר זה מפורש בגמרא, חז"ל אמרו: "ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם". להם — לא נתגלה, אבל לנו נתגלה. חז"ל ברוח-קדשם גילו לנו את העון, שבגללו חרב בית-מקדשנו וגלינו מארצנו וכו': "מקדש ראשון מפני מה חָרַב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה-זרה וגלוי-עריות ושפיכות-דמים ... אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות-חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת-חנם. ללמדך ששקולה שנאת-חנם כנגד שלש עבירות: עבודה-זרה גלוי-עריות ושפיכות-דמים" (יומא ט, ב).

האם לא יחוד לב כל אחד מאתנו? והרי השטן הזה של שנאת-חנם עדיין מרקד בתוכנו! ומי יודע כמה צרות ופורעניות מתרגשות עוד לבוא עלינו? וכי טובים אנחנו מאבותינו? והרי הם עסקו בתורה ובמצות וגמ"ח, וכל-זה לא הגן עליהם ביום עברה! ואנחנו במה אנו עוסקים? אנחנו עוסקים — בשנאת-חנם. כן, אנחנו עוסקים בכך יומם ולילה. ועוד מרהיבים אנחנו להתמרמר ולהתלונן על אריכות-הגלות. חז"ל דאגו לנו, רצו להחיש את גאולתנו ולמשות אותנו מן הגלות המרה הזאת. הלכו והתקינו לנו שלושה שבועות של אכלות, כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי-התשובה וכו'. ומה אנו עושים? מקיימים אנחנו את הדינים ואת המנהגים שקבעו לנו רבותינו הגדולים, מקיימים אותם כתינוקות, בלא דעת ובלא זכרון למעשינו הרעים...

שמע נא — פנה אלי הסבא — אמור את האמת: אם יכבדו ביום המר של תשעה-באב את מישהו בקינת "אַרְזֵי הַלְבָנוֹן" ולא אותך, האם תעבור על-זה בשתיקה? (הסבא רמז למאורע, שאירע בעיירה אחת, שגרם למחלוקת גדולה משום שלא כיבדו את מאן דהו בקינת "ארזי הלבנון"), התוודה: האם לא יבער בלבך אש השנאה לגבאים, ולאיש, שזכה לכבוד זה במקומך, ולשאר האנשים, שראו בקלקלתך

ולא מחו? ועדיין יש טוענים, שאין צורך ב"מוסר", נסמכים על המאמר, שלא נתפרש כהלכה: "בראתי יצירה רוע בראתי תורה תבלין" (קידושין ל,ב). והרי אנשי דור החורבן עסקו בתורה ובמצוות ובגמ"ח, אלא שהיתה בהם שנאת-חנם. וכי אפשר לטהר את הלב העקוב בלא מוסר? הללו שאומרים כך כוונתם, אולי, לשם-שמים, אבל הם מעכבים את גאולתנו ופדות נפשנו...

הסבא ז"ל הפסיק לרגעים אחדים, התרגשותו לא ידעה גבול. פני הסבא, אשר תמיד קרנו מזוהר מיוחד, שונו פתאום, ענן קודר של עצבות מפחידה כיסה אותם, חששתי שלא יתפרצו דמעות מעיניו. פניתי הצדה מתוך כושה לראות אותו בוכה ברחוב, מקום שאורחים רבים עוברים-ושבים. אבל הסבא — זה המורה הגדול לתורת כיבוש היצר, "כבש את עצמו", הענן חלף עבר, פניו זהרו שוב במאורם, בבת-צחוק שהיתה מיוחדת לו בשעה שרצה ללמד זכות, אחז בשרוולי, ואמר: היודע אתה מה זאת שנאת-חנם? — פשיטא, יודע אני. רוע לב, צרות עין, קנאה, כויה מחופתו של חברו מביאים לשנאת-חנם.

הסבא ז"ל לגלג נגדי תוך אמירה רכה ומלככת: לך הכל פשוט, כלום לא למדת בבית-מדרשו של המוסר! חז"ל אמרו: "אחרונים שלא נתגלה עונם" — שנאת-חנם היא חטא שאינו מתגלה לעין האדם, לא לו ולא לאחרים. כרגיל, מנמק האדם את שנאתו בטעמים מכריעים. ומי שהוא ירא-שמים מנמק אותה בטעמים שבדת — מצוה לפרסם את החנפים, וכדומה. אין המבוע הראשון שממנו השנאה נובעת כָּא לדידי גילוי אלא לאחר חפירה עמוקה בתחתית הנפש, לאנשי דור החורבן לא נתגלה, ואתה — הולך ומונה וסופר פרשה ארוכה של "על חטא"... אומנות החפירה אינה קלה כל-כך כמו שאתה חושב. רבנו רי"ס ז"ל אומר: "התאוה בוערת והנטייה דולקת, לטהר את השרץ אשר טמא טמא יקרא" (אורי-ישראל לרי"ס ז"ל). ואף מצוה זו של

המסקנה: במוסר-הלב של כל אחד ואחד מישראל בלבד, התיקון לגלותנו. הגאולה — לנו היא מסורה, וכידינו לחסל את הגלות ולהחיש את הגאולה. מאחורי הפרגוד המפריד בינינו ובין קוננו קול דופק ואומר: אם תרצו — מיד אתם נגאלים. מתפקידו של המוסר לפקוח עין על צמיחה במעבה הנפש, לשרש את הצמח הארסי קודם שגמל ובשל ונעשה לכוח סוחף, שאינו נשמע עוד לא לשכל ולא לרצון. חז"ל, באומנותם הגדולה, נתנו לנו תיאור מחריד של מאורע, שקדם לחורבן, שלכאורה היה מאורע פשוט ורגיל, אבל הוא מאיר כשיקוף רנטגן את השלד של שנאת-חנם ואת הצללים הנזרקים ממנה. ומה רצו ללמדנו? כי עד שאנו מתאבלים על חורבן בית-מקדשנו, עלינו להתאבל על חורבן-נפשנו. והאבל הזה הוא המר ביותר, כי בידינו הוא לשוב ולבנות את הנחרב. הגלות המרה שאנו שרוים בתוכה זה אלפים שנה, היא הרבה יותר מעונש גרידא, ה"על חטא שחטאנו" בעבר הרחוק היא החטא עצמו, החטא הגדול שריחקנו מן המקור האלקי שבתוכו. מקור האהבה, הרחמים והחסד.